

Vi Konsumenter publicerar sin position kring GMO

Få saker orsakar en sådan debatt som GMO. Hur ska man ställa sig i frågan?

Vår ordförande Gunnela Ståhle publicerar nu Vi Konsumenters position kring användningen av genteknik (GMO) inom primärproduktionen.

Vi Konsumenter anser:

- Konsumentstudier visar att konsumenterna fortfarande känner oro över vad tekniken kan innebära för miljö och hälsa. Men allt fler ifrågasätter resultatet av förändringar i genuppsättningen snarare än vilken teknik som använts. Man vill ha märkning för att kunna välja.
- Försiktighetsprincipen måste gälla vid tillämpning av genteknik. Det måste fastställas hur försiktighetsprincipen ska utformas, tillämpas och kontrolleras. Det innebär också att forskning och tillämpning måste underställas insyn och kontroll. Att genteknik klokt och ansvarsfullt använd kan bidra till ökad hållbarhet i livsmedelsproduktionen. Det är förväntade och uppnådda resultat som bör värderas och inte vilken teknik som används.
- Lagstiftningen inom EU bör anpassas till ny teknik. CRISPR/Cas 9, gensaxen, är ett verkningsfullt hjälpmedel som kan bidra till en hållbar livsmedelsproduktion.
- Patent på växt- och djurmaterial bör inte tillåtas. Odlare bör ha rätt till utsäde.
- Den fortsatta utvecklingen bör syfta till balans mellan aktörer på marknaden, med speciell hänsyn till stora företags roll. Befintliga genetiska resurser och biologisk mångfald måste bevaras.
- Genteknik på djur kräver speciellt stor respekt och hänsyn. Genomkartläggning är givetvis tillåten för att effektivisera aveln.

Bakgrund

Användningen av genteknik inom växtförädling och avel har diskuterats och ifrågasatts sedan 80-talet. Diskussionen utgick inte sällan från att ifrågasätta människan rätt att ändra den genetiska koden, d v s en etisk dimension. Den tidigare GMO-tekniken utgick från möjligheten att flytta gener mellan arter. Dessutom användes ofta en antibiotikaresistens-gen som markör. Konsumentreaktioner och agerande från NGO:s var bakgrunden till EU:s strikta lagstiftning. Den nuvarande gäller från 2001.

Tillämpningen som framför allt har skapat debatt är herbicidresistens (motståndskraft mot vissa bekämpningsmedel) som utvecklades av stora multinationella kemi- och utsädesföretag som Monsanto och Syngenta. Samma företag som tillverkar bekämpningsmedlet har gjort sitt utsäde resistent mot företagets bekämpningsmedel. Det mest kända är Rondup Ready Soy, där sojabönan har gjorts resistent mot det vanligaste bekämpningsmedlet mot ogräs, glyfosat. Sedan etableringen och omfattande odling i länder som odlar och exporterar soja, har flera ogräs utvecklat resistens mot glyfosat. Användningen av bekämpningsmedel har inte minskat, vilket var ett av argumenten för GMO-grödan. Glyfosat har också ifrågasatts från folkhälsosynpunkt. Företagen utvecklade också utsäde resistent mot skadeinsekter. Problemen verkar vara desamma med sk BT-resistens – gift mot skadeinsekter. Här finns tydliga

paralleller till antibiotika och antibiotikaresistens. Andra kontroversiella aspekter är patent och odlarens rätt till utsäde.

GMO-grödor – patentlydskussionen, makten över maten, försiktighetsprincipen och bristande konsumentnytta bidrog till den negativa attityden från konsumentorganisationerna, miljöorganisationer, livsmedelsindustrin och inledningsvis också LRF. Men 2012 hörde Naturskyddsföreningen, Konsumentföreningen Stockholm, Vi Konsumenter och LRF till intressenter som ansåg att tekniken kan nyttjas för hållbarhetsarbete inom livsmedelsproduktionen, förutsatt ett antal skarpa kriterier. Svenska mejerier, slakterier, kläckerier, inklusive Svenskt Sigill har valt att i dagsläget säga nej på grund av konsumenternas attityder och bristen på hållbar användning av genteknik. Förbudet gäller huvudsakligen herbicidresistent soja.

Konsumentföreningen Stockholm har mätt konsumenternas attityder till GMO sedan 1998. År 2012 var det 46 procent som anser att genmodifiering är mycket eller ganska negativt, att jämföra med 74 procent år 1998. Konsumentattityderna har utvecklats mot att snarare ifrågasätta tillämpningen än vilken teknik som används. 2017 utfördes en bred konsumentstudie. Det finns en oro, även om den minskar med åren, för vad genteknik kan innebära för människa och miljö och det är främst risker som vi inte vet något om idag som oroar mest. Den minskade oron kan bero på att frågan inte har diskuterats medialt den senaste åren. Tre av fyra svenskar anser det angeläget att använda genteknik för att minska mängderna farliga kemikalier i jordbruket och för att ta fram motståndskraftiga och tåliga grödor, om det sker utan risk för människa och miljö. En tredjedel av svenskarna väljer en genmodifierad potatis som inte behöver besprutas framför en konventionellt odlad potatis som besprutas tio gånger per odlingssäsong. Var tionde svensk väljer den besprutade.

Den nya skogensaxen CRISPR/Cas9 innebär andra möjligheter till ökad precision genom att skraddarsy växter till olika krav på hållbarhet ex sjukdomsresistens och klimatanpassning. Tekniken innebär inte genöverföring mellan arter. EU-kommissionen har publicerat en emotsedd rapport ”Study on the status of new genomic techniques under Union law and in light of the Court of Justice ruling in Case C-528/16”. Nya genomiska tekniker, som den Nobelprisbelönade skogensaxen, kan vara viktiga verktyg för utvecklingen av ett långsiktigt hållbart jord- och skogsbruk. 2018 fällde EU-domstolen ett avgörande som skapade viss förvirring. I den nu aktuella rapporten konstaterar kommissionen att EU:s lagstiftning på detta område är föråldrad, ett nytt regelverk behövs för de nya teknikerna.

Vi Konsumenter har följt frågan kring användningen av genteknik i växtförädling och avel under många år. Redan 2014 uttalade styrelsen att man stöder Naturskyddsföreningen, Konsumentföreningen Stockholms uppfattning att det är resultatet och inte använd teknik som är viktigt från konsument- och hållbarhetssynpunkt. Vi anser dock att det i denna komplicerade fråga finns anledning att iaktta försiktighet.